

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi

Senem Aydın Düzgit

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Aydın Düzgit, Senem, “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29 (Bahar 2011), s. 49-70.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi

Senem AYDIN DÜZGİT¹

ÖZET

Bu makalenin amacı, kimliklerin ilişkisel olarak ve söylemler üzerinden inşa edildiğini vurgulayan postyapısalcı kavramsal çerçeveden hareketle, Alman siyasetçilerin Türkiye'nin AB üyeliği tartışmaları üzerinden inşa ettikleri farklı Avrupa vizyonlarını ortaya koymaktır. AB entegrasyon sürecinde ve Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin tartışmalarda temel rol oynayan üye ülkelerden Almanya'daki siyasi partilerin Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin tartışmaları söylem analizine tabi tutulmaktadır. Böylece makale, uluslararası ilişkilerde postyapısalcı kuramın ışığında, söylem kavramının önemini tartışmaya açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-Avrupa Birliği, Söylem, Kimlik, Postyapısalcılık.

A Poststructuralist Approach to EU-Turkey Relations: Foreign Policy and Discourse Analysis in the Case of Germany

ABSTRACT

In line with the poststructuralist approach that theorises identity as relationally constructed through discourse, the purpose of this article is to shed light on the different visions of Europe that are constructed in debates on Turkey's accession to the EU among German politicians. The article focuses on the political party debates on Turkish accession in Germany, a key member state in EU integration and the debate on Turkish membership to the EU, and subjects them to critical discourse analysis. In doing that, it also brings forward the importance of the concept of discourse from a poststructuralist perspective.

Keywords: Turkey-EU, Discourse, Identity, Poststructuralism.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
E-posta: senem.aydin@bilgi.edu.tr.

Giriş

Almanya, Türkiye-AB ilişkileri tartışmalarına en çok katkıda bulunan temel AB üyesi ülkelerden biridir. Bu çalışmanın amacı, Alman politikacıların Türkiye'nin AB üyeliği üzerine yürüttükleri tartışmalar aracılığıyla inşa etmekte oldukları farklı Avrupa vizyonlarını incelemektir. Çalışma, "kimliklerin ilişkisel olduğu ve söylemsel olarak farklı öteki'ler üzerinden inşa edildiklerini" öne süren bir kavramsal çerçeveye dayanmaktadır.¹ Türkiye'nin tartışılan "Avrupalılığı" ile Avrupa projesine meydan okuması, AB entegrasyonunun merkezinde bulunan Almanya'da, Türkiye'nin AB üyeliği üzerine olan siyasi tartışmaları söylemsel olarak farklı Avrupa'ların inşa edilmekte olduğu önemli bir alan haline getirmektedir.

Bu çalışma postyapısalcı teorik çerçeveye dayanarak Almanya'da merkez sağ ve merkez solda yer alan ana siyasi partilerin Türkiye üzerinden inşa etmekte oldukları Avrupa kimliğine odaklanmaktadır. Bu çalışma kavramsal çerçevesinin ışığında iki ana araştırma sorusunu cevaplamaya çalışmaktadır: "Türkiye'nin Avrupalılığı Alman siyasal söyleminde ne şekilde tanımlanmaktadır? Türkiye'ye ilişkin kavramsallaştırmalar Alman siyasal söyleminde Avrupa kimliğinin inşasını nasıl şekillendirmektedir?". Makale, bu soruları yanıtlamak amacıyla Eleştirel Söylem Analizi (*Critical Discourse Analysis*) metoduyla, Alman Parlamentosu'nda Türkiye üzerine yapılmış olan tartışmaları ve seçilmiş Alman politikacılarla Türkiye ve AB ilişkileri üzerine yapılan mülakatları incelemektedir. Çalışma, Almanya'da Türkiye'nin üyeliğine ilişkin siyasi tartışmaların aynı zamanda Avrupa üzerine yapılmakta olan tartışmalar olduğunu ve Almanya örneğinde farklı Avrupa'ların inşa edildiğini göstermekte, ancak farklılıklarına rağmen gerek sağ gerek sol söylemlerde inşa edilen Avrupa'nın(ların) genel olarak modernleşme paradigmasına yaslanmakta olan milliyetçilik ve ulus-devlet'in ideolojik repertuarından beslenme noktasında örtüştüğünü vurgulamaktadır.

Böylece makale, uluslararası ilişkilerde postyapısalcı kuramın ışığında, söylem kavramının önemini de tartışmaya açmaktadır. Postyapısalcı yaklaşımda söylem kavramı büyük önem taşımaktadır. Postyapısalcı kavramsal çerçevede sosyal gerçeklik, dilden bağımsız olarak var olmadığı gibi, ancak dildeki temsili pratikler aracılığıyla inşa edilir. Söylem ise, dil aracılığıyla sistematik olarak sosyal özneler ve nesnelere inşa eden temsili pratikler olarak tanımlanabilir.² Dolayısıyla postyapısalcı analizde, ancak yorumlama (*interpretation*) aracılığıyla farklı sosyal gerçekliklerin inşası göz önüne serilebilir. Uluslararası ilişkiler alanındaki hiyerarşik ve dışlayıcı pratiklerin alternatiflerinin öne sürülebilmesi için sosyal gerçekliklerin hangi söylemsel pratiklere dayandıklarının ve ne şekilde inşa edildiklerinin ortaya çıkarılması önemlidir. Zira ancak bu şekilde alternatif ve daha az dışlayıcı söylemsel pratiklerin önü açılabilir. Örneğin kimlik gibi bir sosyal yapının söylemsel düzlemde ne şekilde inşa edildiği, bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Söylemde doğallaştırılan ve dışlayıcı etkileri bulunan bazı kimlik yapılarının esasen söylemsel inşasının ortaya koyulması, farklılıklara açık daha kapsayıcı kimlik yapılarının inşasının önünü açmaktadır.

¹ William E. Connolly, *Identity/Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1991.

² Hubert L. Dreyfus ve Paul Rabinow, *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Hemel Hempsted, Harvester Wheatsheaf, 1982, s.62.

Makalede ilk olarak postyapısalcı teorik düzlemde kimlik, dış politika ve AB genişleme politikasının ilişkisi incelenecek, akabinde ise bir metot olarak Eleştirel Söylem Analizi ve çalışmada ne şekilde uygulandığı açıklanacaktır. Dördüncü bölümde metinlerin analizine yer verilecek, sonuç bölümünde de ampirik analizin sonuçları tartışılacaktır.

Kimlik, Dış Politika ve AB Genişleme Politikası

Uluslararası ilişkiler disiplininde kimliğe atfedilen önem ve rol, uluslararası sistemin incelenmesinde başvurulan kavramsal çerçeveye bağlı olarak değişmektedir. Realizm ve neo-liberalizm gibi rasyonalist yaklaşımlar kimlik olgusunu analizlerinin dışına iterken, sosyal inşacı ve postyapısalcı yaklaşımların kimliği uluslararası ilişkileri kavramsallaştırılmaya dâhil ettikleri görülmektedir. Ancak sosyal inşacı ve postyapısalcı yaklaşımlar da kimliğin uluslararası ilişkilerdeki rolüne ilişkin farklı görüşler öne sürmektedir. Sosyal inşacı yaklaşım, kimliği, uluslararası aktörlerin politikalarına etki eden bir “değişken” olarak ele alan “açıklayıcı bir teori” olarak değerlendirilebilir.³ Bu yaklaşımdaki çalışmalara göre devletler kimliklerini diğer devletlerle olan ilişkilerinde edinirler ve aynı zamanda hem kendilerini, hem de diğer devletleri, uluslararası politikanın sosyal yapısı tarafından belirlenen konumları çerçevesinde görürler.⁴

Postyapısalcı yaklaşımlar ise kimlik temsillerinin dış politikanın kendisini oluşturduğu için kimliğin dış politikada bir değişken olarak ele alınamayacağını ileri sürmektedir.⁵ Kimlik temsilleri ve dış politika arasında bir nedensellik ilişkisinden bahsetmek mümkün değildir; zira ikisi söylemler aracılığıyla birbirine bağlıdır.⁶ Postyapısalcı yaklaşım uyarınca kimlikler söylemler aracılığıyla inşa edilirler. Kimlik, hiçbir ontolojik gerçekliğe dayanmadığı ve her kimlik inşa edilmiş olduğu için “hiçbir kimlik gerçek kimlik değildir”.⁷ Kimlikler, kişilerin ve grupların yaşadıkları sosyal dünyayı söylemsel olarak tarif ettikleri bir temsil sürecinde inşa edilirler. Burada dil, giriş bölümünde de belirtildiği üzere, sosyal dünyada gerçekleşenleri yansıtan gerçekliğin basit bir aynası olarak algılanmamakta, dilden bağımsız bir sosyal gerçekliğin olmadığı, dilin sosyal gerçekliği teşkil ettiği vurgulanarak yorumlamanın önemine dikkat çekilmektedir. Ancak yorumlama aracılığıyla sosyal dünyanın farklı temsilleri incelenebilir. Söylemler ise sistematik olarak çeşitli “özne pozisyonlar” meydana getirerek kişileri ve grupları bu pozisyonların imkân verdiği davranışlara itmektir. Örneğin devlet, “güvensizlik” söylemleri ile üretilmekte, milliyetçi söylemler ise soy, dil ya da kültürle birbiri-

³ Peter J. Katzenstein (der.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York, Columbia University Press, 1996; Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

⁴ Wendt, *Social Theory of International Politics*.

⁵ David Campbell, *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1992; Lene Hansen, *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*, Londra, Routledge, 2006.

⁶ Hansen, *Security as Practice*, s.10.

⁷ William E. Connolly, “Identity and Difference in Global Politics”, James Der Derian ve Michael J. Shapiro (der.) *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, Lexington, New York, 1989, s.331.

ne bağlı “hayali cemaatler” inşa etmektedir.⁸ Söylemler statik olarak algılanmamalıdır. Tam tersine söylemler içerdikleri tutarsızlıklar nedeniyle sürekli değişime açıktır. Ancak milliyetçilik gibi bazı söylemlerin, özellikle farklı metinler üzerinden defalarca üretildiklerinde, oldukça hegemonik bir hal aldıkları da görülmektedir.

Bu çerçevede dış politika söylemsel bir pratik olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dış politika aktörleri söylemleri aracılığıyla “anımlar üretmekte ve böylece dış politikanın dayandığı “gerçekliği” aktif olarak inşa etmektedirler”.⁹ Dış politikayı söylemsel bir pratik olarak kavramsallaştırmak aynı zamanda “politikalar ile kimliğin ontolojik olarak birbirine bağlı olduğunu” ima etmektedir.¹⁰ Böylece dış politika, bir devletin kendi kimliğini, dolayısıyla kendi “varlığını” inşa ettiği “sınırlar üretmekte olan spesifik bir siyasi performans” olarak ele alınmaktadır.¹¹

Sosyal inşacı ve postyapısalcı yaklaşımların kimliğe bakışlarındaki bir diğer önemli fark da kimlik oluşumunda farklılığın oynadığı role ilişkindir.¹² Wendt başta olmak üzere sosyal inşacılar kimliğin farklılık aracılığıyla inşasının şart olmadığını iddia etmektedir.¹³ Postyapısalcı yaklaşımlara göre ise kimlik, farklılıktan bağımsız olarak düşünülemez. Kimlik, farklılıklar aracılığıyla inşa edilerek *ilişkisel* olarak kavramsallaştırılır. Farklılıklar ne kadar küçük olsa da, kimlik inşasında merkezi bir rol oynarlar.¹⁴

Postyapısalcı kavramsal çerçevede, AB genişleme politikasını bir dış politika aracı olarak düşünmek mümkündür. AB, sürekli olarak varlığını anlamlandırmaya çalışan bir “hayali cemaat” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda genişleme politikası AB’ye belirli sınırlar getirdiği için bu kolektif varlığa özel bir dış politika aracı olarak değerlendirilebilir. Genişleme politikasının kapsayıcı ya da dışlayıcı olması iki koşula bağlanmıştır. Bunlardan ilki, Anlaşma’nın 237. maddesi uyarınca, Avrupalı bir devlet olmaktır. İkincisi ise, AB’nin şart koştuğu siyasi, ekonomik ve müktesebata ilişkin kriterlere uyulmasıdır. Postyapısalcı yaklaşım uyarınca kimliklerin söylemler aracılığıyla ilişkisel olarak inşa edildiği ve dış politika alanındaki karar alıcıların esas olarak söylemleri vesilesiyle devletler için belirli kimlikler inşa ettiği belirtilmiştir. Buradan hareketle AB bağlamında da, Birliğin genişleme söylemlerinin Avrupa Projesi’nin geleceğini önemli oranda etkileyecek olan farklı Avrupa kimlikleri inşa etmekte olduğu söylenebilir.

⁸ Jutta Weldes et. al. (der.) *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999.

⁹ Roxanne Doty, “Foreign Policy as Social Construction: A Post-Positivist Analysis of US Counterinsurgency Policy in the Philippines”, *International Studies Quarterly*, Cilt 37, No 3, 1993, s. 303.

¹⁰ Hansen, *Security as Practice*, s.21.

¹¹ Richard K. Ashley, “Foreign Policy as Political Performance”, *International Studies Notes*, Cilt 13, 1987, s. 51.

¹² Bahar Rumelili, “Constructing Identity and Relating it to Difference: Understanding the EU’s Mode of Differentiation”, *Review of International Studies*, Cilt 30, No 1, 2004, s. 27-47.

¹³ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.224-228.

¹⁴ Iver Neumann, *Uses of the Other: The East in European Identity Formation*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999, s.35.

Üye devletler, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Konseyi aracılığıyla, genişlemeye ve dolayısıyla da Avrupa'ya ilişkin söylemlere katkıda bulunmak açısından merkezi bir role sahiptir. Üye devletler, aday ülkenin başvurusunun kabulü, katılım müzakerelerinin açılması ve (Avrupa Parlamentosu ile birlikte) katılıma ilişkin nihai kararın alınması gibi katılım sürecinin kritik aşamalarındaki kararlardan sorumludur. Bu kurumsal yapı, üye devletlerin müzakere ve pazarlık ile tanımlanmakta olan AB kurumsal alanlarında genişlemeye ilişkin ulusal tartışmalarını (tekrar) inşa edebilecekleri geniş bir söylemsel alanın oluşmasına imkân tanımaktadır.

Söz konusu söylemsel alanın varlığı, gerek AB-Türkiye ilişkileri literatüründe gerek daha genel uluslararası ilişkiler literatüründe karşılığını bulmuştur. Yakın zamanda AB-Türkiye ilişkileri literatüründe gerçekleştirilen bazı çalışmalar spesifik üye ülkelerdeki Türkiye'nin AB üyeliği üzerine yapılan siyasi tartışmalara odaklanmıştır. Örneğin Tekin, Fransa'daki Türkiye'nin AB üyeliği söylemlerini inceleyerek Türkiye'nin Fransız söyleminde hangi söylemsel stratejiler aracılığıyla ötekileştirildiğini göstermiştir.¹⁵ Yılmaz, Fransa örneğinin yanında Almanya örneğini de ele alarak bu ülkelerdeki, Türkiye'nin AB üyeliği karşıtı söylemlerin hangi coğrafi/kültürel/tarihsel referanslar üzerine kurulmuş olduğunu incelemiştir.¹⁶ Bu iki çalışmanın da ortak noktası, ağırlıklı olarak Türkiye'nin AB karşıtı söylemlerine odaklanmaları ve ortaya çıkan söylemleri uluslararası ilişkiler kavramsal çerçevesinin dışında değerlendirmeleridir. Böylece analizler, Türkiye'yi AB'den dışlamakta kullanılan önemli söylemsel stratejileri ve içerikleri göz önüne sermekle birlikte, bunların ilişkisel olarak inşa etmekte olduğu farklı Avrupa vizyonlarını irdelememekte ve bu vizyonları modern ulus-devlet gibi hâkim uluslararası ilişkiler paradigmalarına ilişkili olarak değerlendirmemektedir.

Uluslararası ilişkiler literatüründeki bazı postyapısalcı çalışmalar ise AB'nin dış politikası üzerinden oluşturulan Avrupa vizyonları ve Avrupa kimliği konusunu ele almışlardır. Bunlardan Neumann'ın çalışması, tarihte Avrupa genelindeki seçili Türkiye ve Rusya söylemlerine odaklanarak, bunların günümüzdeki temsillerde de kendisini gösterdiğini iddia etmiştir. Ancak yazarın kendisinin de ifade ettiği gibi çok sınırlı bir ampirik analiz sonucu bu yargıya ulaşılmış ve böylece gerek Türkiye ve Rusya, gerek ilişkisel olarak Avrupa vizyonunda "farklı temsillerin yarattığı çekişmeler" analiz dışında kalmıştır.¹⁷

Diğer bazı çalışmalar ise AB'nin dış politikası, özellikle de genişleme politikası sonucunda inşa ettiği Avrupa vizyonunun uluslararası ilişkilerdeki modern ulus-devlet kavramıyla olan ilişkisini irdelemiştir. Örneğin Diez, AB'nin üçüncü ülkelerle olan ilişkilerinin AB'de postmodern bir Avrupa vizyonunun yükselmekte olduğuna ilişkin popüler iddiaları çürütecek nitelikte olduğunu ileri sürmüştür. Genişleme politikasının da dâhil edildiği dış politikai aracılığıyla üretilen coğrafi ve kültürel ötekileştirmenin, sınırları belirgin ve homojen toplum idealine dayanan modern ulus-devlet modelini Avrupa düzlemin-

¹⁵ Beyza Çağatay Tekin, "The Construction of Turkey's Possible Membership in French Political Discourse", *Discourse and Society*, Cilt 19, No 6, 2008, s. 727-763.

¹⁶ Hakan Yılmaz, "Turkish Identity on the Road to the EU: Basic Elements of French and German Oppositional Discourses", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Cilt 9, No 3, 2007, s.293-305.

¹⁷ Neumann, *Uses of the Other*, s. 63.

de tekrar ürettiğini iddia etmiştir.¹⁸ Rumelili'nin çalışmasında ise AB'nin üçüncü ülkeler üzerinden inşa etmekte olduğu Avrupa vizyonunun her durumda modern ulus-devlet paradigmasıyla örtüşmeyebileceği vurgulanarak, Türkiye örneğinde coğrafi ve kültürel ötekileştirmenin yanı sıra demokrasi ve insan hakları temelli dışlamanın AB'nin Avrupa vizyonunun hem modern hem de postmodern öğeler barındırdığını gösterdiğini iddia etmiştir.¹⁹ Her iki çalışma da, AB'deki Avrupa vizyonlarının anlaşılabilirliği için üçüncü ülkelere ilişkin söylemlerin spesifik söylemsel alanlardan detaylı ampirik analize tabi tutulmasının önemini vurgulamıştır.

Bu çalışma, ifade edilmiş olan bu gereklilikten hareketle spesifik bir söylemsel alana, Alman siyasi yaşamında Türkiye'nin AB üyeliği söylemlerinin inşa ettiği Avrupa vizyonlarına odaklanmaktadır. Burada yukarıdaki çalışmalarda ayrı ayrı benimsenmekte olan iki yaklaşım birleştirilmektedir. Çalışma, hem postyapısalcı çalışmalarda sıkça eleştirilen metodoloji eksikliği sorununa eleştirel söylem analizi metoduyla yaklaşmakta, hem de söylem analizinin sonuçlarını, Türkiye'nin ne şekilde algılandığından ya da temsil edildiğinden öteye taşıyarak, postyapısalcı kavramsal çerçeve uyarınca inşa ettiği Avrupa vizyonlarına ve bu vizyonların modern ulus-devlet paradigmasıyla olan ilişkisine bakmaktadır. Bunu yaparken, literatürdeki ilgili çalışmalardan farklı olarak, ikincil verilerin yanı sıra birincil kaynaklardan da (mülakatlar) faydalanmaktadır.²⁰

Bu çalışmada Alman siyasi tartışmalarının analizinin odak noktasını siyasi parti elitlerinin (parlamento üyelerinin) söylemleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada toplam 9 parlamento müzakeresi incelenmiş olup, bu müzakereler Türkiye'ye adaylık statüsü verilen Aralık 1999 Helsinki Zirvesi ile müzakerelerin açıldığı Ekim 2005 tarihleri arasında, Türkiye'nin üyeliğinin yoğun olarak tartışıldığı bir dönemde gerçekleşmiştir.²¹ Ocak 2007-Mart 2007 tarihleri arasında da Parlamento'daki siyasi grupların orantısal olarak temsil edildiği Avrupa Birliği İşleri Komitesi'nin 13 üyesi ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir.²² Çalışmaya ilişkin veriler, Aralık 1999-Mart 2007 arasında hükümette bulunmuş olan partilerin Türkiye'nin AB üyeliği üzerine yaptıkları söylemleri kapsamaktadır. Bu bağlamda CDU/CSU (*Christlich Demokratische Union Deutschlands/Christlich-Soziale Union in Bayern*) parlamenter koalisyonunun²³, SPD'nin (*Sozialde-*

¹⁸ Thomas Diez, "Europe's Others and the Return of Geopolitics", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 7, No 2, 2004, s. 319-35.

¹⁹ Rumelili, "Constructing Identity and Relating it to Difference", s. 44-45.

²⁰ Yılmaz'ın çalışması burada belirtilen çalışmaları içerisinde mülakatları analize dâhil eden tek çalışmadır. Bkz. Yılmaz, "Turkish Identity on the Road to the EU".

²¹ Parlamento müzakereleri Alman Parlamentosu'nun (*Bundestag*) websitesindeki <http://suche.bundestag.de/bundestagSuche/volltextsuche.jsp> link'inden temin edilmiştir. Bu müzakereler tarih ve resmi transkript numarası sırasıyla: 3 Aralık 1999-Plenarprotokoll 14/77, 17 Aralık 1999-Plenarprotokoll 14/79, 4 Aralık 2002-Plenarprotokoll 15/13, 19 Aralık 2002-Plenarprotokoll 15/16, 26 Haziran 2003-Plenarprotokoll 15/53, 8 Eylül 2004-Plenarprotokoll 15/122, 29 Ekim 2004-Plenarprotokoll 15/135, 16 Aralık 2004-Plenarprotokoll 15/148, 21 Ocak 2005-Plenarprotokoll 15/152, cilt 36.

²² Parlamenterlerin ifadelerinin oldukça geniş tutulabilmesi amacıyla görüşmelerin başında mülakatların anonim olduğu ve nihai çalışmada yayınlanacak hiçbir bilginin kişilerle ilişkilendirilemeyeceği belirtilmiştir.

²³ Bu çalışmada CDU ve CSU söylemleri beraber ele alınmaktadır.

mokratische Partei Deutschlands) ve Yeşiller Partisi'nin (*Bündnis 90/Die Grünen*) ulusal parlamento müzakerelerine ve kapsamlı kalitatif mülakatlara yaptığı katkılardan oluşan Türkiye'ye genişlemeye ilişkin söylemleri incelenmektedir.

CDU, Alman siyasal hayatının en önemli merkez sağ partisini oluşturmakta olup, Bavyera'da faaliyet gösteren muhafazakâr ve Hıristiyan Demokrat kardeş partisi olarak nitelendirilen CSU ile federal düzeyde işbirliği yaparak, Parlamento'da ortak bir grup oluşturmaktadır. SPD ve Yeşiller ise siyasal yelpazenin merkez solunda yer almaktadır. Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin olarak bu partiler arasında farklı görüşler mevcuttur. CDU/CSU koalisyonu ağırlıklı olarak tam üyeliğe karşı olup Türkiye ile "imtiyazlı ortaklık" önermektedir. SPD ve Yeşiller ise, bazı iç bölünmelere rağmen, genelde Türkiye'nin AB üyeliğine olumlu yaklaşarak destek veren partilerdir.

Bir Metot Olarak Eleştirel Söylem Analizi

Siyasal aktörlerin söylemleri Eleştirel Söylem Analizi (ESA) kullanılarak incelenmektedir. ESA, farklı sosyal alanlarda söylem ile sosyal ve kültürel gelişmeler arasındaki ilişkilerin ampirik olarak incelenmesine olanak veren teoriler ve metotlar sunmaktadır. Söylemsel pratikleri, sosyal kimlikleri ve sosyal ilişkileri içeren sosyal dünyanın inşasına katkıda bulunan önem bir sosyal pratik olarak değerlendirmektedir. Temsili pratikler aracılığıyla belirli bir konuya ilişkin anlamlı bilgilerin üretildiği söylemler inşa edilir ve "bazı ifadelerin ve tasvirlerin diğerlerinden daha fazla değer taşıdığı bir alan" yaratılır.²⁴

Bu çalışma, ESA çatısı altındaki farklı kollardan Viyana Okulu'nun "söylemsel-tarihsel" (*discourse-historical*) yaklaşımına yakın durmaktadır. Bu yaklaşım, "biz" ve "onlar"ın söylemsel inşasını kimlik ve fark söylemlerinin temel unsuru olarak ele almakta ve bu bağlamda içeride ve dışarıda bıraktıklarıyla kimlik inşasına özel bir önem vermektedir.²⁵ Metinlerin analizinde kullanılan analitik araçlar araştırma sorularına bağlı olarak değişmektedir. Bu çalışma kavramsal çerçevesinin ışığında iki ana araştırma sorusunu sormaktadır: Türkiye'nin Avrupalılığı Alman siyasal söyleminde ne şekilde tanımlanmaktadır? Türkiye'ye ilişkin kavramsallaştırmalar Alman siyasal söyleminde Avrupa kimliğinin inşasını nasıl şekillendirmektedir? Bu araştırma soruları kapsamında metinler üç temel ampirik soruya tabi tutulmaktadır: Türkiye, AB ve Avrupa dilsel olarak nasıl adlandırılmaktadır? Onlara hangi özellikler ve nitelikler atfedilmektedir? Hangi argümanlar ve argüman şemalarıyla ülkenin belirli temsilleri ve ülkeyle ilişkili olan belirli olaylar diğer yorumların aksine söylemsel düzlemde doğrulanmakta, meşrulaştırılmakta ve değallaştırılmaktadır?²⁶

Metinlere yöneltilen bu üç ampirik sorunun cevaplanmasında kullanılan analitik

²⁴ Campbell, *Writing Security*, s.6.

²⁵ Ruth Wodak, "The Discourse-Historical Approach", Ruth Wodak ve Michael Meyer (der.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, Londra, Sage, 2002, s. 73.

²⁶ Martin Reisigl ve Ruth Wodak, *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*, Londra ve New York, Routledge, 2002, s. 44.

araç üç temel adımdan oluşmaktadır. İlk adım makro “söylem konularını” (*discourse topics*), yani temaların ve söylemlerin içeriğini ana hatlarıyla belirlemektir. Bu çalışmaya uyarlandığında ilk adım üç ampirik soru ekseninde Avrupa ve Türkiye anlatısını ortaya koymaktır. Bu sorulara verilen cevaplar daha detaylı incelenecek mikro söylem konularını oluşturmaktadır. İkinci adım anlatıdaki kimliklerin inşasında kullanılan “söylemsel stratejilerin” (*discursive strategies*) belirlenmesidir. ESA'nın söylemsel-tarihsel versiyonlarında benzer araştırma sorularını cevaplamak için incelenen tüm söylemsel pratiklere “söylemsel stratejiler” adı verilmektedir. Bu adım, ilk iki ampirik soruyu cevaplamada ima yollu stratejilere (*referential strategies*) ve yüklemelere (*predication*), üçüncü ampirik sorunun cevaplandırılmasında ise uslamlama stratejilerine (*argumentation strategies*) odaklanılmasını gerektirmektedir. Analizin üçüncü adımında ise söylemsel stratejilerin gerçekleştirilmesi için kullanılan “dilsel araçlar” (*linguistic means*) incelenir.

İma yollu stratejiler, aşağıdaki analizde de görüldüğü üzere, söylemde iç ve dış grupların oluşturulmasını sağlayan metaforlar, adlaştırmalar (*nominalisation*), zamansal referanslar (*temporal reference*) ya da eşitlik zinciri (*chain of equivalence*) gibi çeşitli dilsel araçları kullanırlar. ESA kapsamında metaforlar, benzerlikleri sabit iki özne arasında yer alan objektif araçlar olarak görülmezler. Bunun aksine, söylemde “sağduyu” etkisi yaratma yoluyla söylemsel pratikleri doğallaştırmaya hizmet ederler.²⁷ Adlaştırmalar ise (örneğin küreselleşme), isme çevrilmiş süreçlerdir. Eylemdeki aktif özneyi gizleyerek, eylemi ve belirli güç ilişkilerini doğallaştırır ve alternatifleri dışlarlar.²⁸ Zamansal referansların buradaki işlevi, iki özne (örneğin iki toplum ya da ülke) arasında söylemsel olarak sabit zamansal farkların oluşturulması aracılığıyla özcü farklılıkların doğallaştırılmasıdır.²⁹ Eşitlik zinciri, iki farklı öznenin (örneğin AB ve Avrupa) birbirinin yerine kullanılarak kavramsal bir eşitlik sağlanmasına verilen addır.

Yüklemeleme ise ülkelere, kişilere, nesnelere ve olaylara pozitif ya da negatif çeşitli özelliklerin atfedilmesine verilen addır. Yüklemeleme, sıfatlar ve etiket kelimeler (*flag words*) ya da stigma kelimeler (*stigma words*) gibi çeşitli retorik araçlar vesilesiyle gerçekleşir. Örneğin çok-kültürlülük, entegrasyon, özgürlük, demokrasi gibi etiket kelimeler olumlu çağrışımlar yaratan, ırkçılık ve antisemitizm gibi stigma kelimeler ise olumsuz çağrışımlar yaratan örtülü yüklemlemeler olarak nitelendirilir.

Söylemsel-tarihsel yaklaşımın pek çok örneğinde detaylı olarak incelenen ve bu çalışmada da kullanılmakta olan çeşitli “uslamlama stratejileri” de vardır. Topluma yapılan populist çağrılar (*vox populi*), muğlak ifadeler (*ambiguities*), üstü kapalı varsayımlar (*implicit presuppositions*) bunlardan bazılarıdır. Bu stratejiler, “*topos*” adı verilen, argümanları sonuca bağlayan ve içeriğe ilişkin gerekçeler şeklinde ortaya çıkan önermeleri

²⁷ Petr Drulak, “Motion, Container and Equilibrium: Metaphors in the Discourse about European Integration,” *European Journal of International Relations*, Cilt 12, No 4, 2006, s.503.

²⁸ Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, Londra, Routledge, 2003, s.220.

²⁹ Johannes Fabian, *Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object*, New York, Columbia University Press, 1983.

kullanmaktadır.³⁰ Örneğin ulusal kimliklerin söylemsel inşasında kültür ve tarih *topos*'larını görmek mümkündür. Bir diğer örnek ise, yine ulusal kimliklerin inşasında sıkça görülen tehdit *topos*'udur. Bu *topos* uyarınca eğer belirli bir eylemin tehlikeli sonuçları varsa onu yapmaktan kaçınmalı, ya da belirli tehditler varsa, gerekli önlemler alınmalıdır.³¹

Araştırma sonucunda ortaya çıkan söylem konuları, yani Türkiye'nin AB üyeliği tartışmaları üzerinden inşa edilen Avrupa vizyonları daha fazla olmakla birlikte, buradaki analizde yer darlığı nedeniyle iki ana Avrupa modeline ve onların alt söylemlerine odaklanılmakta; bunları üreten söylemsel stratejiler ve dilsel araçlar metinlerden seçilmiş alıntılarla gösterilmektedir. Alıntılar orijinalinde İngilizce ve Almanca olmakla birlikte, Türkçe çevirileriyle verilmektedir.

Siyasal Bir Proje Olarak Avrupa

Özcü Temelli Siyasal Avrupa Vizyonu

Almanya'nın Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin söylemleri Avrupa'yı Türkiye'nin üyeliği tarafından zorlanmakta olan kurumsal ve mali çekirdeğe sahip bir siyasal proje olarak inşa etmektedir. CDU/CSU söyleminde, bu söylemsel yapının inşasında kullanılmakta olan birçok usamlama stratejisi ile yüklemleme ve ima yollu stratejiler bulunmaktadır:

Herkesin yalnız hareket ettiği bir kurumdan siyasal bir birliğe doğru gidiyoruz. Bu nedenle kendimize sormamız gerekiyor: Türkiye'nin üyeliği siyasal birlik için ne anlama geliyor? İşte bu nedenle Kopenhag kriterleri sadece aday ülkeyi ilgilendirmez, aynı zamanda AB'nin hazmetme kapasitesini de ilgilendirir. Bu noktada Türkiye ile bir siyasal birliğin arzu ettiğimiz şekilde yürümeyeceğini söylemek zorundayım. Bu çok önemli bir noktadır. Bu hususta, eski Anayasa Mahkemesi hâkimi Böckenförde'nin sözlerini alıntılamak istiyorum: "Türkiye, coğrafî konumu, nüfusu, ulusal ve kültürel kimliği, ekonomisi ve siyasi yapısıyla Avrupa siyasal birliğine engel teşkil etmektedir." (Merkel, CDU/CSU, 16 Aralık 2004).

Yukarıdaki alıntıda Türkiye, siyasal bir proje olarak birbirine bağlı bir Avrupa'ya tehdit olarak yüklenmektedir. Türkiye üzerine yapılan CDU/CSU söylemlerinde sıkça karşılaşılan ve metaforik bir terim olan "hazmetme kapasitesi" kullanılmaktadır. Ulusal kimliklerin söylemsel inşasında belirgin sınırlar yaratılmasında sıkça kullanılan ve "sıvıların" kavramsal alanına ait bir konteynır metaforu olan "hazmetme", burada sabit ve belirgin sınırlara sahip homojen bir AB iç alanının inşasında kullanılmaktadır. "Hazmetme" terimine başvuran asimilasyoncu göç söylemlerinde olduğu gibi³² burada da "hazmetme", bir diğerini kapsama ve homojenize etme kapasitesine sahip bir varlığın, yani Avrupa'nın inşasında kullanılmakta ve Türkiye'nin üyeliği ile limitlerini aşacağı belirtilmektedir.

³⁰ Ibid., s.76-77.

³¹ Ibid., s.77.

³² Jan Blommaert ve Jef Verschueren, *Debating Diversity: Analysing the Discourse of Tolerance*, Londra, Routledge, 1998.

Ülkenin en saygın kurumlarından olan Alman Anayasa Mahkemesi'nin hâkimine yapılan atıf aracılığıyla otorite *topos*'u kullanılmakta ve böylece Türkiye'nin üyeliğini sorunlu hale getiren homojenliğin temellerine inandırıcılık kazandırılmaktadır.³³ Tehdit *topos*'u ile yük *topos*'u beraber kullanılarak Türkiye'nin üyeliğinin siyasal, ekonomik ve demografik/kurumsal etkileri sorunsallaştırılmaktadır.

CDU/CSU söyleminde sıkça rastlanan benzer ifadeler Türkiye'nin üyeliğinin Birliğe dayanılmaz bir yük teşkil etmeyeceğini ileri süren alternatif yorumları sistematik olarak dışlamaktadır.³⁴ Benzer şekilde bu beyanlar Türkiye'nin üyeliğinin kurumsal yapılara ve karar alma süreçlerine yapacağı muhtemel etkilere ilişkin alternatif anlatıları da dışlamaktadır. Aynı nüfus verilerini kullanmakta olan alternatif yorumlar, Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda bir kararı çıkarma ya da engellemede tek başına önemli bir güç teşkil etmediğini ve bundan ötürü ülke ittifaklarına katılmak durumunda olduğunu iddia etmektedir.³⁵ Burada amaç alternatif yorumların daha “gerçek” ya da “doğru” olduklarını iddia etmek değil, benzer verilere dayanan farklı iki anlatıyı karşı karşıya getirerek, birinin diğeri karşısında nasıl marjinalleştirilebileceğini ya da dışlanabileceğini göstermektir.

Türkiye'nin AB'nin siyasal ve kurumsal bütünlüğüne tehdit olarak inşası, üzerine dayandığı varsayım açısından da dikkate değerdir. Türkiye'nin nüfusu dolayısıyla AB içinde yüksek karar alma gücüne sahip bir ülke olacağı iddia edilse bile, bunun bir “sorun” olarak sunulması Türkiye'nin Birliğe farklı ve aykırı gündemler getirerek homojenliği azaltacağı varsayımına dayanmaktadır. Ancak, Diez'in belirttiği gibi, “Türkiye'nin hâlihazırdaki üye ülkelerden daha yıkıcı ya da yapıcı davranacağı hiçbir şekilde net değildir.”³⁶ Türkiye'nin siyasal/kurumsal bir tehdit olarak inşası aynı zamanda Birliğin içindeki farklılıkları da dışlamakta ve Türkiye'yi önsel olarak “farklı” bir ülke biçiminde temsil etmektedir.

Alıntıda “ulusal ve kültürel kimliğe” atıf yapılması, bu “farklılığın” temellerinin Türkiye'yi homojen bir Avrupa'dan ayıran özcü niteliklerde arandığını akla getirmektedir. Aynı alıntıda “coğrafi konum” a referansla sınırlar *topos*'unun kullanılmış olması da bunu pekiştirmektedir. Kültür/din *topos*'larının ve sınırlar *topos*'unun sıkça kullanımı ile daha yoğun olarak mülakatlarda görülen Türk “zihniyeti”, “huyları” ve “bilinci” gibi kolektifleştirilen metaforların işleyen bir siyasal projeye mani faktörler olarak kullanımları, Türkiye ve Avrupa arasında özcü engeller inşa ederek, bu iddiayı güçlendirmektedir. Bu bağlamda CDU/CSU söylemindeki hâkim Avrupa'nın, işleyen siyasal ve ekonomik bir sistemin

³³ Alman Anayasa Mahkemesi'nin saygınlığına ilişkin olarak, bkz. Russell Miller, “Merely a Landmark or a Change of Course: The Federal Constitutional Court Hears Arguments in the NATO Strategic Concept Case”, *German Law Journal*, 1 Temmuz 2001, <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=37> (Erişim Tarihi 9 Aralık 2010), s.1.

³⁴ Kemal Derviş et. al, *The European Transformation of Modern Turkey*, Brüksel, Centre for European Policy Studies, 2004.

³⁵ Fuad Aleskerov et. al., “European Union Enlargement: Power Distribution Implications of the New Institutional Arrangements”, *European Journal of Political Research*, Cilt 41, No 3, 2004, s. 379-394.

³⁶ Thomas Diez, “Expanding Europe: The Ethics of EU-Turkey Relations”, *Ethics and International Affairs*, Cilt 21, No 4, 2007, s. 418.

özcü ve monolitik kimlik yapılarıyla eşgüdümlü olarak var olduğu modern ulus-devlet inşasını andırđığını söylemek mümkündür. Modern ulus-devletin inşasında olduğu gibi, sınırları belirli bir “iç kimlik” güçlü bir “dış kimlik” için gerekli kılınmaktadır.

Kurumsal ve Küreselleşme Temelli Siyasal Avrupa Vizyonu

SPD ve Yeşiller Partisi üyeleri de Türkiye’nin üyeliği tartışmaları kapsamında Avrupa’nın siyasal bir proje olarak söylemsel inşasına katkıda bulunmaktadır. SPD ile Yeşiller söyleminin CDU/CSU söyleminden temel farkı Avrupa’yı ağırlıklı olarak Türkiye’nin üyeliğinin gerektirdiği kurumsal, mali ve politika reformlarını gerçekleştirebilecek bir yapı olarak inşa etmeleridir:

Bayanlar ve baylar, genişlemelerin AB derinleşmesine ağır bir yük getirdiği doğrudur. Genişlemenin faaliyet kapasitesini etkilememesi için AB’nin kurumlarını değiştirmesi gerekmektedir... Küreselleşme ulus-devlet kavramını zayıflatmıştır. Bu durumda AB’nin derinleşmesi egemenlik kaybı değil, entegrasyon politikasının değişmesi aracılığıyla egemenliğin geri kazanımıdır. (Schwall-Düren, SPD, 19 Aralık 2002).

Yeşiller 1: Hazmetme kapasitesi önemli bir faktördür. AB’nin faaliyet gösterebilecek siyasal kapasiteye sahip olması gerekmektedir. Ancak bu daha çok AB’nin ödevidir, adayların değildir. AB’nin kendisini yeni üyelere hazır hale getirmesi gerekmektedir.

Yukarıdaki iki alıntıda da AB’nin “faaliyet kapasitesine sahip” olarak nitelendirilmesi onu, “(insan) vücuduna ilişkin ana kavramlarla” eşleştirildiği bir “siyasi topluluk” (*body politic*) olarak inşa etmektedir. Musolff’un belirttiği üzere, “siyasi topluluk” eşleştirmelerinin hedef nesnesi geleneksel olarak ulus-devlet ve sosyoekonomik sistem olmakla birlikte, özellikle Avrupa entegrasyonuna ilişkin federalist vizyonlar kapsamında AB’ye referansla sıkça kullanıldığı da görülmektedir. Musolff’un, bu kullanımın aradaki kavramsal bağlar nedeniyle çoğu zaman “dayanıklılık ve güç”ün kavramsal alanına ait metaforlarla birlikte kullanıldığına ilişkin iddiasını, yukarıdaki alıntıda AB’nin güçlendirilmesine ilişkin yapılan atıfta görmek mümkündür.³⁷

Yukarıdaki ikinci alıntı, CDU/CSU söylemi kapsamında sorunsallaştırılan “hazmetme kapasitesi” teriminin sol siyasal parti söyleminde de yer aldığına bir örnektir. 2005–2009 yılları arasında hükümette bulunan CDU/CSU ve SPD Koalisyonu’nun Koalisyon Anlaşması’nda bu terimin yer almış olması, söz konusu kavramın Avrupa’nın Alman siyasal söyleminde sınırları belirli bir siyasal varlık olarak inşasında hegemon rol oynadığını göstermektedir. Ancak Yeşiller söylemi de, SPD söyleminde de görüldüğü gibi, sorumluluk *topos*’u aracılığıyla Avrupa’ya kendini genişlemeye hazırlama görevini verir ve bunun mümkün olduğunu iddia eder. Buna ek olarak, yukarıdaki alıntıdan da görülebileceği üzere Türkiye reformu gerektiren tek aday ülke değildir. Reform, tüm gelecek genişlemeler için gerekli görülmektedir.

³⁷ Andreas Musolff, *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*, Hampshire ve New York, Palgrave Macmillan, 2004, s.83-85.

Yukarıdaki ilk alıntı aynı zamanda siyasal olarak entegre bir Avrupa'yı "küreselleşmeye" atıfla gerçekleştirmektedir. Rosamond'un vurguladığı üzere "küreselleşme" ya da "küresel rekabet" gibi "Avrupa entegrasyonunun değişmekte olan dış koşullarını" tanımlamak için kullanılan gösterenler (*signifiers*) ile AB'ye ilişkin tartışmalarda sıkça karşılaşılmaktadır.³⁸ Yapılan çalışma, Alman siyasal söyleminde de bu kullanımın SPD'ye özgü olmadığını göstermektedir.

Derinlemesine mülakatlar CDU/CSU söyleminde de "küreselleşme" kavramının siyasal Avrupa'yı meşrulaştırmakta kullanıldığını göstermektedir:

CDU/CSU 6: Ülkenin boyutları, nüfusun büyüklüğü ve ekonomik standartlar nedeniyle Türkiye'nin entegre edilmesinin mümkün olabileceğini sanmıyoruz... Benim AB vizyonuma göre küresel rekabet alanındaki performansımız için daha çok çaba göstermeliyiz. Bu, tek ses olarak dış politikada, ticaret politikasında, terörle mücadelede daha fazlasının yapılmasını gerektirir.

Bu alıntıda da CDU/CSU'nun yukarıdaki parlamento müzakerelerindeki konuşmalarında karşılaşılan tehdit *topos*'u ve yük *topos*'unun kullanıldığı, buna ek olarak yine alternatif anlatılar dışlanarak siyasal bir proje olarak Avrupa'nın söylemsel inşasına katkıda bulunulduğu görülmektedir. Buna ek olarak, bir önceki SPD konuşmasına benzer bir biçimde, "küresel rekabet" göstereninden de faydalanılmıştır. Gerçeklik etkisine sahip sosyal yapılar olarak değerlendirilebilecek bu gösterenler, Avrupa'yı "az çok rekabetçi ve dolayısıyla, çeşitli aktörlerin beklentilerini ve bağlılıklarını gerektiren", "dış tehlikeler karşısında geçerli bir alan" olarak inşa etmektedir.³⁹ Bu gibi gösterenler belirli davranış biçimlerinin söylemsel olarak meşrulaştırılmasını sağlayacak biçimde çeşitli şekillerde kavramsallaştırılırlar.⁴⁰ Hay ve Rosamond, "küreselleşmenin" Alman siyasal söylemindeki hâkim anlayışının "karşı durulamayacak ve gerektirdiklerinin içeride ve Avrupa düzleminde karşılanmasının şart olduğu", engellenmesi mümkün olmayan bir dış kısıt olduğuna dikkat çekmektedir.⁴¹ Yazarlar aynı zamanda Almanya'daki "küreselleşme" söylemlerinin özellikle son yıllarda Alman ekonomisinden ziyade Avrupa entegrasyonu bağlamında kullanılmakta olduklarını iddia etmektedir.⁴²

Bu argüman uyarınca "küreselleşme/küresel rekabet" referanslarının CDU/CSU ve SPD tarafından Türkiye üzerinden inşa etmekte oldukları Avrupa'yı (inşa edilmiş) dış ortama başarılı bir biçimde uyum sağlamak için güçlü bir iç/dış kimliğe ihtiyaç duyan siyasal/ekonomik alan olarak tanımlamada kullanmaları beklenebilir bir durumdur. Politika tercihleri farklı olsa da -CDU/CSU üyeleri sıkça Türkiye'nin üyeliğini böyle bir kimliğin inşasına engel olarak görmekte ve SPD üyeleri de genelde bunu sorunlu görmekle birlikte idare edilebilir olduğunu ifade etmektedir- Türkiye'nin üyeliği ile ilintili küreselleşme söylemlerinin temel noktaları yüksek oranda benzeşmektedir.

³⁸ Ben Rosamond, "Discourses of Globalisation and the Social Construction of European Identities", *Journal of European Public Policy*, Cilt 6, No 4, 1999, s.661.

³⁹ Ibid., s.662.

⁴⁰ Colin Hay ve Ben Rosamond, "Globalisation, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives", *Journal of European Public Policy*, Cilt 9, No 2, 2002, s.152.

⁴¹ Ibid., s.160.

⁴² Ibid., s.161.

Kültürel Bir Proje Olarak Avrupa

Özcü Temelli Homojen Kültürel Avrupa

CDU/CSU grubundaki Türkiye tartışmalarının Avrupa'yı sıkça özcü, dışlayıcı ve sınırlandırılmış bir yapı olarak inşa ettiği görülmektedir. Kültür ve tarih *topos*ları, coğrafi olarak sınırları belirli, dışlayıcı ve homojen bir Avrupa'nın inşasında kullanılmaktadır:

Avrupa kimliği tarihi ve kültürel miras ile küreselleşmiş dünyada ortak sorumluluk anlayışı anlamına gelmektedir. Bunu göremeyenler tam siyasal birliği ve faaliyet kapasitesine sahip bir Avrupa'yı riske atmaktadır... Avrupa'nın sınırları İran ve Irak'a kadar uzanamaz. Hiçbirimiz kendimizi buralarda Avrupa'da hissedemeyiz. (Scheuble, CDU/CSU, 29 Ekim 2004).

Yukarıdaki alıntı Avrupa'yı özü itibariyle Türkiye'yi dışlamakta olan, homojen bir kültüre ve tarihe sahip bir yapı olarak inşa etmektedir. Kültür ve tarih *topos*ları ile sınır *toposu* birleştirilerek Avrupa coğrafi olarak sınırları belli, kültürel ve tarihsel olarak birleşik bir yapı olarak tahayyül edilmektedir. Avrupa ve Avrupalı olmayan arasındaki coğrafi sınırlar, Türkiye'nin güney sınırları ve ülkenin bu sınırlara yakın bölgelerine atıfla belirlenmektedir. Bu sınırlandırma, kıtasal bir yapılandırmanın ötesine geçmektedir. Eleştirel coğrafyacıların vurguladığı üzere, dünyadaki coğrafi bölünmüşlükler merkez(ler) ve çevre(ler) arasındaki güç ilişkilerini oluşturacak şekilde sosyal ve siyasal olarak inşa edilmekte olup, "objektif" ya da "nötr" olarak değerlendirilemez.⁴³ Bu argüman çerçevesinde, yukarıdaki alıntıda "Avrupa'da hissetmek" ifadesi kültürel ve tarihi öze birbirine bağlı Avrupa'yı, bölgelerine göre bir ölçüde Avrupalı olmayan Türkiye ve tümüyle dışlanmakta olan güney komşuları İran ve Irak gibi eşmerkezli diğerlerinden ayırmaktadır. Homojen kültür, tarih ve net belirlenmiş sınırların Avrupa siyasal birliği için şart koşullar olarak belirlenmesi, sınırları belirli bir toprak parçası ve buna tekabül eden homojen kimliğin yaslandığı ulus-devlet ontolojisinin⁴⁴ esas alındığı ulus-devlet modelinin Avrupa'ya uyarlanmasının bir başka örneğini teşkil etmektedir. "Küreselleşmiş dünya" bu siyasal birliğin faaliyet gösterdiği arka fonu oluşturmakta ve "küreselleşme" kavramının Alman siyasal söyleminde Avrupa'yı (inşa edilmiş olan) bu dış ortama başarılı bir şekilde adapte olmak için güçlü bir iç/dış kimliğe sahip geçerli bir siyasal/ekonomik alan olarak inşa etmekteki kullanımını tekrar ortaya koymaktadır.

CSU/CSU söylemi aynı zamanda "kültür" kavramının demokratik değerler sahibi Avrupa ile demokrasisi yetersiz Türkiye karşıtlığını kurmak için kullanıldığını da göstermektedir:

Avrupa Birliği, değerleri Aydınlanma ve Hıristiyanlık ile şekillenmiş bir kurumdur. İnsan hakları, kadın-erkek eşitliği, hukukun üstünlüğüne dayalı demokrasi, basın özgürlüğü ve sosyal pazar ekonomisi gibi değerlerin hepsi bu köklere dayanır... İslam ülkelerini geçmişte Hıristiyanlık ile yönetilmiş olan ülkelerle

⁴³ Alan K. Henrikson, "The Power and Politics of Maps", George J. Demko ve William B. Wood (der.), *Reordering the World: Geopolitical Perspectives on the 21st Century*, Boulder, Westview Press, 1994.

⁴⁴ Ontoloji, "bir mevcudiyetin ontolojik değerinin, stabil ve gösterilebilir bir yerleşke, ana toprak, şehir ve vücut ile" ilişkilendirilmesini gösteren bir terimdir. Bkz. Jacques Derrida, *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning, and the New International*, New York, Routledge, 1994, s. 82.

kiyaslarsanız demokrasi, insan hakları, basın özgürlüğü ve din özgürlüğü alanlarında derin farklılıklar görürsünüz. Bugüne kadar değerlerimizi paylaşan tek bir İslam ülkesi dahi olmamıştır. (Hintze, CDU/CSU, 19 Aralık 2002).

Yukarıdaki alıntıda demokrasi; kültür, tarih ve dine dayalı özcü bir özellik olarak sunulmaktadır. Kültür, din ve tarih sonradan edinilemeyen özcü nitelikler olduklarından Türkiye'ye ait statik bir anti-demokratik kimlik inşa edilmektedir. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi pozitif anlamlar yüklenmiş olan etiket kelimeler, söylemsel düzlemde bir eşitlik zinciri kurularak Avrupa değerleri ile eşleştirilmekte ve böylece "öz"ün pozitif temsiline neden olmaktadır. Ancak bunlar Avrupa devletlerinin sonradan edinmiş olduğu nitelikler olarak sunulmamaktadır. Kaynakları dinde (Hıristiyanlık) ve tarihte (Aydınlanma) aranarak salt Avrupa'ya özgü oldukları vurgulanmaktadır. Burada dünyanın dini/tarihsel fay hatlarına bölündüğü "medeniyetler çatışması" mantığını da görmek mümkündür. İslam ve Hıristiyanlık arasında kurulan ikicil ayrımında İslam'a demokrasiye yatkın olmayan daha aşağı bir konum atfedilmektedir. Buna ek olarak, "İslam ülkeleri" ve "geçmişte Hıristiyanlık ile yönetilmiş olan ülkeler" ayrımı İslam'ın Doğu'da tüm siyasal ve sosyal yaşamı belirleyen bir üstyapı olarak kavramsallaştırıldığı ve Batı'nın/Avrupa'nın Hıristiyanlık aşamasını çoktan aşmış olduğunun ileri sürüldüğü Şarkiyatçı söylemi de tekrar üretmektedir. Bu söylem çoğunluk dininin İslam olduğu ülkelere karşı Avrupa'nın/Batı'nın üstünlüğünü güçlendirmekte ve bu ülkelerin siyasal sistemlerinin arasındaki farkları tamamen dışlamaktadır.

Aşağıdaki alıntı CDU/CSU söyleminde Avrupa'nın homojen bir kültür olarak inşasında kullanılmakta olan bir başka dilsel aracın varlığını göstermektedir:

CDU/CSU 1: Bana göre Avrupalılık birkaç unsurdan oluşur. İlk olarak, bugünkü devletlerimizin ve toplumlarının yapısını oluşturan ortak bir geçmiş var ve bu birçok şeyi bir araya getiriyor. Batı geleneği olarak adlandırabileceğiniz Roma İmparatorluğu etkisinden başlar... Hıristiyanlık da bunlardan biridir. İnansanız da inanmasanız da düşünce yapımızı etkileyen Reform'u da içeren ortak geleneğimizi şekillendirmiştir. Düşüncede bireysel yaklaşım da yine Roma Hukuku'nda bir nebze görülebilir. Skolastik dönem ve Rönesans da bireyi ön plana koymuştur. Tabii bir de Aydınlanma dönemi var... Türkiye'ye gelirsek, bazı unsurların Avrupa kültürünün bir parçası olduğu söylenebilir, ancak tam olarak ait olmayan unsurlar da vardır. Bazı hususlarda bu bir tercih meselesidir, ancak diğerlerinde tercih söz konusu değildir, bütün bu değerleri ve deneyimleri benimseyemezsiniz.

Milliyetçi söylemlerde sıkça başvurulan "ayrıştırma" (*deparicularisation*), birleştirici ve teleolojik tarihsel anlatıların inşasında tarihsel olayların rastgele seçilmesine verilen addır.⁴⁵ Yukarıdaki örnekte konuşmacı "Roma İmparatorluğu", "Reform", "Rönesans", "skolastik dönem" ve "Aydınlanma"yı tarihsel olarak birleşik bir Avrupa'nın kökleri olarak seçmektedir. Bu tarihsel modelin inşası, Avrupa'nın ortak bir kültürel alan olarak inşası ile yakından ilintilidir. Zira söz konusu tarihsel unsurlar, "bireycilik" gibi kümülatif ortak

⁴⁵ Ana M. Alonso, "The Effects of Truth: Re-presentations of the Past and the Imagining of Community," *Journal of Historical Sociology*, Cilt 1, No 1, 1988, s.33-57.

değerler taşıyan ve bu vesileyle pozitif olarak temsil edilen Avrupa kültürel modelinin kökleri olarak tanımlanmaktadır. Bu belirleyici tarih anlayışı, klasik modernitenin temel paradigmasında görülen entegre ve statik kültürel alan anlayışını, Avrupa'nın özelinde güçlendirmektedir. Söz konusu holistik anlayış, Avrupa kültürel modelinin tarihsel anlatılarının dışında kalan Türkiye'nin ve Balkanlar gibi diğer "ötekilerin" dışlanması da neden olmaktadır.

"Göçün kültürelleşmesi", yani göç olgusunun ve bununla bağlantılı olarak yaşanan sorunların kültürel temellere bağlanması da, CDU/CSU mülakatlarında sıkça ortaya çıkarak homojen kültürel Avrupa'nın farklı inşa şekillerinden birini göstermektedir:

CDU/CSU 2: Almanya en büyük Türk nüfusuna sahip ülkedir ve bugünlerde eğitim sisteminin durumu gibi göçmen ailelerin entegrasyonuna ya da entegrasyon eksikliklerine ilişkin sorunlarıyla ilişkili birçok meselemiz vardır. Almanya'da göçmenlerden bahsedildiğinde hemen Türkiye'den bahsetmeye başlırsınız. İşte orada töre cinayetleri, okullarda şiddet gibi kültürel meseleleri görürsünüz.

Yukarıdaki alıntı Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin "entegrasyon sorunlarını" açıklamada kültür *topos*'unu kullanmakta ve sosyo-ekonomik faktörler, güç ilişkileri ve ayrımcılık gibi etmenleri içeren alternatif açıklamaları anlatıdan dışlamaktadır. "Entegrasyon eksikliğini" büyük oranda "kültür" ile açıklamak Türk göçmenlerin özleri itibarıyla Alman toplumunun tam anlamıyla kabul edilebilen üyeleri olamayacaklarını ima etmekte ve böylece "homojen" ev sahibi toplumdaki dışlamaktadır. Burada vurgulanması gereken bir diğer husus Almanya'daki Türk göçmenler ve Türkiye'de yaşayan Türk nüfus arasındaki ayrımın söylemsel düzlemde kaybolmasıdır. Türk göçmenlerin Almanya'daki varlığı yaklaşık elli yılı geçmiş olsa da, "kültürel dinamikler" kavramına tartışmada yer verilmediği, onun yerine göçmenleri ana vatanlarıyla birleştiren statik ve kökensel bir kültürün inşa edildiği görülmektedir.

Çokkültürlü Avrupa

SPD ve Yeşiller Partisi'nin üyeleri, özellikle parlamento müzakerelerine yaptıkları katkılarda, Avrupa'nın Türkiye'nin üyeliğine engel olacak şekilde kültürel/tarihsel/dinsel düzlemde inşasına sıkça karşı çıkmaktadır. Parlamento müzakereleri Yeşiller Partisi üyelerinin SPD üyelerine kıyasla bu tarz itirazları daha sık yaptıklarını göstermektedir:

Bay Stoiber, Aydınlanma Dönemi'ni yaşamadığı gerekçesiyle Türkiye'nin Avrupa Birliği'nde yeri olmadığını iddia ederek Türkiye'yi Batı dünyasından dışlamaya çalışmaktadır. Bu tarz bir kültürel savaşa karşıyız ve bunun olmasına izin vermeyeceğiz... Kültürel çeşitlilikle taçlandırılmış modernleşme ve demokratikleşme süreçleri görmek istemekteyiz. Bu Avrupa'nın gerçekleştirme ihtiyacında olduğu bir hedeftir. Bizim için Avrupa Birliği Hıristiyan bağlara dayalı bir gelecek projesi ya da bir kültürel bloğun parçası değildir. (Steenblock, Yeşiller, 19 Aralık 2002).

Yukarıdaki alıntı, homojen kültür ve tarih anlatısına yaslanmakta olan kökensel argümanları reddeden Alman sol söyleminin tipik bir örneğidir. “Kültürel çeşitlilik”, “modernleşme” ve “demokratikleşme” ile beraber tercih edilmekte ve böylece ilk bakışta sağdaki özcü Avrupa vizyonundan farklılaşan bir Avrupa inşasının varlığını düşündürmektedir. Ancak mülakatlar, soldaki bu hâkim söylemin CDU/CSU üyelerinin büyük çoğunluğu tarafından ileri sürülmekte olan özcü Avrupa vizyonlarından ne derece farklılaştığının sorunsallaştırılması gerektiğini de göstermektedir:

SPD 3: Aslında Avrupa'nın aynı zamanda bir Avrupa geleneği vardır. Bu sadece değerlerden ibaret değildir. Bu aynı zamanda tarihte yaşanan birçok dönemdir ya da insanların sorunlarını çözmekte kullandıkları yaklaşımlardır. Bence Türkiye bazen, bazı yönlerden Batı Avrupa ülkeleri gibi görünen ülkelerden biridir. Bizim 50'lerde ve 60'larda yaşadığımız modernleşme sürecinin aynısını şimdi yaşamaktadırlar.

Yeşiller 1: Avrupalılık belli bir kültürel ve tarihsel mirasla beraber gelmektedir. Doğudakiler kendi özelliklerini getirmiş olabilir, ancak müktesebati ve o tarihin parçası olan değerleri kabul ettiler. Türkiye gibi bir ülke Avrupalılaşabilir ve modernleşebilir, bu mümkündür.

Yukarıdaki iki alıntı da Avrupa için ortak bir geçmiş inşa etmek için tarih *topos*'unu kullanmaktadır. Türkiye'nin bu anlatılara dâhil edilmesi koşulsuz değildir. Her iki alıntıda da karşılaştırma *topos*'u kullanılarak Türkiye'nin tarihsel olarak “Avrupa Öz”üne ait olarak değil, ancak Avrupa'nın tarihsel (ve ikinci alıntıda kültürel) özelliklerine dayanan modelin bir paylaşımcısı olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu söylemde modernleşme paradigmasının hâkimiyetini görmek mümkündür. Modernleşme teorisindeki yayılcı görüş dünyayı iki ana bölmeye ayırmaktadır. Bunlardan biri (Geniş Avrupa, İçerisi) icatta bulunmakta ve ilerlemekte, diğeri ise (Avrupa olmayan, Dışarı) İçeriden yayılan ilerici yenilikleri almaktadır.⁴⁶ Yukarıdaki alıntılar bu anlayışa paralel olarak “modernite”ye çıkan tek bir teleolojik ve evrimci yol öngörmekte ve bu bağlamda Avrupa'yı, Türkiye'nin örnek aldığı bir model olarak belirlemektedir. Köklerini Avrupa'da ulus-devletin yorumlayıcı bir çerçeve olarak kullanılmasına borçlu olan modernleşme miti Avrupa'nın üstünlüğünün söylemsel inşasını mümkün kılmaktadır. Spesifik bir modernite modelinin eksikliğine geri kalmışlığın atfedilmesi ülkeler arasındaki farklı gelişme düzeylerinin ve tiplerinin arkasındaki dinamikleri de saklamaktadır.⁴⁷

Modernleşme teorisinin söylemsel uygulamaları uluslararası ilişkilerin yorumlanmasıyla kısıtlı değildir. Teorinin, ülkelerin içindeki eşitsiz gelişimi açıklamak için kullanıldığı da bilinmektedir.⁴⁸ Bu durum, bazı SPD ve Yeşiller milletvekillerinin Türkiye içindeki farklılıklar üzerine yaptıkları konuşmalarda da görülmektedir:

⁴⁶ James M. Blaut, *The Colonizer's Model of the World: Geographical Diffusionism and Eurocentric History*, New York ve Londra, Guilford Press, 1993, s. 14.

⁴⁷ Ruth Wodak et. al., *The Discursive Construction of National Identity*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1999, s.40.

⁴⁸ Michel Huyseune, *Modernity and Secession: The Social Sciences and the Political Discourse of the Lega Nord in Italy*, New York ve Oxford, Berghahn, 2006, s. 17.

SPD 1: Türkiye'deki duruma baktığımızda halkın belki iki farklı yüzyılda yaşadığını söyleyebilirsiniz. Ankara'ya ya da İstanbul'a gittiğinizde çok fazla başörtülü kadın görmüyorsunuz. Ancak birçok köyde durum 19. yüzyılın sonunu andırıyor. Ankara ya da İstanbul'da ise 21. yüzyılın başında yaşadığınızı hissediyorsunuz. Türkiye'nin içinde iki farklı dünya var ve bu işleri karmaşılaştırıyor. Öte yandan bunun arka planında İslami cumhuriyet yanlılarıyla yaşanan kültürel mücadele var... Kültürel farklar kendini en çok kadın haklarında göstermektedir, ancak bu sorun İstanbul'da ya da Ankara'da değil, Türkiye'nin ancak belli bir bölümünde geçerlidir.

Yeşiller 2: İslam'ın, Türkiye'nin kamusal yaşamında daha fazla ağırlık kazanmaya başladığını görüyoruz. Bu Türk toplumundaki modern laikler ve dindar insanlar arasındaki geleneksel fay hattına tekabül ediyor ve bu daha da güçlenmekte olan kültürel bir sorun. Bunun laikliği tehdit edip etmeyeceği benim için ucu açık bir sorudur. Başörtüsü tartışmalarına bakın. İnsanlar dinlerini ifade etmede özgür olmalılar, ancak eğer yarın tüm kısıtlamaları kaldırırsanız bu sağlıklı bir gelişme olmaz. Kadın hakları sorunu tabii ki aynı zamanda bir zihniyet sorunudur. Belirli bölgelerde belirli bir kültürle yetişiyorsunuz. Bunu kanunla değiştirmek çok zordur, bu kademeli bir süreçtir.

Yukarıdaki ilk alıntıda modernleşme paradigmasının izlerini görmek mümkündür. Öncelikle İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirler ile ülkenin geri kalanı arasında kültürel/dini özelliklere atıfla zamansal bir bölünmüşlük yaratılmakta ve sembolik kültür teorileri uyarınca da bu zamansal mesafe büyük şehirler için daha üstün bir zamansal kimliğin inşası anlamına gelmektedir.⁴⁹ Benzer biçimde ikinci alıntı ülke içinde kültürel faktörlere dayanan modern/premodern ve seküler/dindar ikilikleri inşa etmektedir. Bu durumda ülke modern/premodern, seküler/dindar ve ilerici/gerici ikilikleri ekseninde, iki homojen ve monolitik bloğa ayrılmaktadır. Söz konusu ikicil ayrımlar en sık olarak kadın haklarına ve başörtüsü kullanımına ilişkin konular üzerinden yaratılmaktadır.

Bu durum öncelikle Türkiye'de kadın haklarına ilişkin sorunları açıklamada kolonyal feminist, yerli Oryantalist-Kemalist ve siyasi İslam söylemleri gibi farklı etmenleri içeren anlatıları dışlamaktadır.⁵⁰ İkinci olarak, Türkiye'de ve AB'deki Türk göçmenler arasında inşa edilen ulusal kimliklerin artan oranda melez ve dönüşlü bir yapıya sahip olmaya başladığını iddia eden anlatıları da dışlamaktadır. Söz konusu anlatılar dindarlığın ve/ya da başörtüsü kullanımının seküler hayat pratiklerini reddetmek anlamına gelmeyebileceğini, onun yerine yeni öznelliklerin oluşturulduğu "çoklu moderniteler" in ortaya çıkmasına aracı olabildiklerini iddia etmektedir.⁵¹ Üçüncü olarak ise SPD ve Yeşiller'in Avrupa/Türkiye söyleminde sıkça dile getirilen "kültürel çeşitlilik" kavramının sınırlarını göstermektedir. Kültürel çeşitliliğe vurgu ilk etapta kültürlerin birbirlerinden ayrı bölümlere ayrıldığı ve kendi içlerinde birleşik ve istikrarlı bütünler olarak ele alındığı çok kültürlülük

⁴⁹ Fabian, *Time and the Other*.

⁵⁰ Ayşe Kadioğlu, "Women's Subordination in Turkey: Is Islam Really the Villain?", Bryan S. Turner (der.), *Islam: Critical Concepts in Sociology*, Londra, Routledge, 2003, s.71.

⁵¹ Nilüfer Göle, "Islamic Visibilities and Public Sphere", Nilüfer Göle ve Ludwig Ammann (der.), *Islam in Public: Turkey, Iran, and Europe*, İstanbul, İstanbul Bilgi University Press, 2006, s.3-43.

ideolojisinin bir parçası olarak ele alınabilir.⁵² Bu bağlamda “kültür”, sanatsal üretim ya da yemek alışkanlıkları gibi “yüzeysel kültürel özellikler” yerine değerler, inançlar, din gibi “derin kültürel özellikler” ile özdeşleştirilerek çok kültürlülük ideolojisindeki “çeşitlilik” algısını sorunsallaştırmaktadır.⁵³ Başörtüsü kullanımında şekil bulan dinin kamusal alanda ifadesi konusunun SPD ve Yeşiller’in önde tuttuğu modern “seküler” imgeye meydan okuduğu görülmektedir. Bu (ilk alıntıda görüldüğü üzere) modern norm’dan bir sapma ve/ya da giyileceği yer itibarıyla özel/kamusal alan arasında net çizgiler gerektiren bir konu olarak ele alınmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada kimliklerin söylemsel olarak ve farklılıklar üzerinden inşa edildiğine dayanan postyapısalcı kuramdan hareketle Avrupa Birliği’ndeki Türkiye tartışmalarının farklı Avrupa’ların inşasına yol açtığı iddia edilmiş ve bu bağlamda AB’nin ana ülkelerinden Almanya’daki siyasi elitin Türkiye’nin üyelik söylemlerinin inşa ettiği Avrupa vizyonlarına odaklanılmıştır. Eleştirel söylem analizi ile incelenen parlamento müzakereleri ve mülakatlar üyelikle eşdeğer tutulan “Avrupalılık” kavramının, Türkiye’ye genişlemeye ilişkin Alman söyleminde temel bir yer tuttuğunu göstermiştir. Ancak analiz, farklılıklarına rağmen söylemlerin genel olarak modernleşme paradigmasına yaslanmakta olan milliyetçilik ve ulus-devlet’in ideolojik repertuarından beslenme noktasında örtüştüğünü vurgulamaktadır.

Analiz kapsamındaki Alman sağı için Avrupa, kültürel ve tarihsel olarak sınırları belirli ve Türkiye’yi dışlayıcı bir yapıya tekabül etmektedir. Bu özcü kimlik belirli bir coğrafi bölge ve insanlarıyla beraber sıralanmakta ve böylece tutarlı bir iç ve dış kimlik inşasına ihtiyaç duymakta olan ulus-devlet modelinin, Avrupa ve AB düzleminde tekrarlandığı görülmektedir. Bu durum modern, ilerici ve üstün Avrupa’nın modern öncesi, geri kalmış ve daha aşağı düzeydeki kültürel, tarihsel ve coğrafi “Diğerleriyle” karşıtlandırıldığı Aydınlanma anlatılarını çağırıştırılmaktadır.

Analiz kapsamındaki Alman soluna ait konuşmalar, çeşitlilik ve çok kültürlülüğe yaptığı vurgular ve özcü argümanları açık bir şekilde reddetmesiyle ilk bakışta baskın sağ söylemden önemli oranda farklılaşan bir söylemin varlığını düşündürmektedir. Ancak analiz, sol söylemin modernleşme paradigmasına ve bu paradigmanın cemaatlerin söylemsel inşasında ulus-devlete biçtiği merkezi role olan bağlılığı noktasında sağ söylemle örtüştüğünü göstermektedir. Özcü niteliklere bağlı iç/dış sınırların sağ söylemdeki kadar net olmadığı söylenebilir. Ancak, Avrupa halen (nispeten daha esnek olmakla birlikte) insanların, coğrafi bir bölgenin ve uyumlu bir siyasal sistemin bir arada olduğu tarihsel bir yapı olarak inşa edilerek, ulus-devletin demokratik mitinin Avrupa düzleminde tekrar üretilmesini sağlamaktadır. Avrupa, bir kültürel çeşitlilik alanı olarak temsil edilmekle beraber, bu çeşitliliğin sınırlarını özellikle dinin kamusal alanda ifadesi konusunda görmek mümkündür.

⁵² Ayhan Kaya ve Ferhat Kentel, *Euro-Turks: A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?*, Brüksel, Centre for European Policy Studies, 2005, s.65.

⁵³ Blommaert ve Verschuere, *Debating Diversity*, s. 92.

Bu çalışma, uluslararası ilişkilerde hâkim konvansiyonel öğretilerin dışına çıkan postyapısalcı yaklaşımın ve söylem analizi metodunun Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine ilişkin çalışmalarda da uygulanabileceğine bir örnek teşkil etmektedir. Bu şekilde Avrupa Birliği'nin, ya da spesifik AB üye ülkelerinin Türkiye politikalarının açıklayıcı değeri sorgulanabilir motivasyonlarına odaklanmak yerine, farklı bir yol tercih edilerek, Türkiye üzerinden oluşturan daha geniş Avrupa perspektifine bakılmasına olanak sağlanmakta ve ancak bu şekilde sıkça eleştirilen sağ söylemin yanı sıra sol söylemi de normatif etkileri üzerinden tartışmak mümkün olmaktadır. Söylem analizi, genel kanıların aksine, Türkiye üzerine gerçekleşen sağ ve sol söylemlerin birbirinden tamamen farklı olmadığını, bazı farklılıklarına rağmen Türkiye üzerinden üretilmekte olan bir egemen meta-söylemi inşa ettiklerini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, Avrupa'nın sosyal teşkil sürecinin söylem yoluyla ortaya konulması sadece Türkiye ile olan ilişkilerde izlenen politikaları değil, aynı zamanda AB'nin genel dış politikası ve içişleri ve göç politikaları gibi Avrupa kimliğinin tanımlandığı diğer AB politikalarına anlam verilmesi açısından da önem taşımaktadır. Söylemlerin detaylı analizi olmadan, dışlayıcı, ancak doğallaştırılmış hâkim yapılarla alternatif farklılığa açık yapıların inşası mümkün görünmemektedir.

Kaynakça

- Aleskerov, Fuad et. al., "European Union Enlargement: Power Distribution Implications of the New Institutional Arrangements", *European Journal of Political Research*, Cilt 41, No 3, 2004, s.379-394.
- Alonso, Ana M. "The Effects of Truth: Re-presentations of the Past and the Imagining of Community," *Journal of Historical Sociology*, Cilt 1, No 1, 1988, s.33-57.
- Ashley, Richard K. "Foreign Policy as Political Performance", *International Studies Notes*, Cilt 13, 1987, s.51-54.
- Blaut, James M. *The Colonizer's Model of the World: Geographical Diffusionism and Eurocentric History*, New York ve Londra, Guilford Press, 1993.
- Blommaert, Jan ve Jef Verschuere. *Debating Diversity: Analysing the Discourse of Tolerance*, Londra, Routledge, 1998.
- Campbell, David. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1992.
- Connolly, William E. "Identity and Difference in Global Politics", James Der Derian ve Michael J. Shapiro (der.) *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, Lexington, New York, 1989.
- Connolly, William E. *Identity/Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1991.
- Derrida, Jacques. *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning, and the New International*, New York, Routledge, 1994.
- Derviş, Kemal et. al. *The European Transformation of Modern Turkey*, Brüksel, Centre for European Policy Studies, 2004.
- Diez, Thomas. "Expanding Europe: The Ethics of EU-Turkey Relations", *Ethics and International Affairs*, Cilt 21, No 4, 2007, s.415-422.
- Diez, Thomas "Europe's Others and the Return of Geopolitics", *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 7, No 2, 2004, s.319-335.
- Doty, Roxanne. "Foreign Policy as Social Construction: A Post-Positivist Analysis of US Counterinsurgency Policy in the Philippines", *International Studies Quarterly*, Cilt 37, No 3, 1993, s.297-320.
- Dreyfus, Hubert L. ve Paul Rabinow. *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Hemel Hempsted, Harvester Wheatsheaf, 1982.
- Drulak, Petr. "Motion, Container and Equilibrium: Metaphors in the Discourse about European Integration," *European Journal of International Relations*, Cilt 12, No 4, 2006, s.499-532.
- Fabian, Johannes. *Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object*, New York, Columbia University Press, 1983.
- Fairclough, Norman. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, Londra, Routledge, 2003.
- Göle, Nilüfer. "Islamic Visibilities and Public Sphere", Nilüfer Göle ve Ludwig Ammann (der.), *Islam in Public: Turkey, Iran, and Europe*, İstanbul, İstanbul Bilgi University Press, 2006, s.3-63.
- Hansen, Lene. *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*, Londra, Routledge, 2006.
- Hay, Colin ve Ben Rosamond. "Globalisation, European Integration and the Discursive Construction of Economic Imperatives", *Journal of European Public Policy*, Cilt 9, No 2, 2002, s.147-167.
- Henrikson, Alan K. "The Power and Politics of Maps", George J. Demko ve William B. Wood (der.), *Reordering the World: Geopolitical Perspectives on the 21st Century*, Boulder, Westview Press, 1994, s.49-70.
- <http://suche.bundestag.de/bundestagSuche/volltextsuche.jsp>
- Huyseune, Michel. *Modernity and Secession: The Social Sciences and the Political Discourse of the Lega Nord in Italy*, New York ve Oxford, Berghahn, 2006.

- Kadıoğlu, Ayşe. "Women's Subordination in Turkey: Is Islam Really the Villain?", Bryan S. Turner (der.), *Islam: Critical Concepts in Sociology*, Londra, Routledge, 2003, s.645-661.
- Katzenstein, Peter J. (der.). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York, Columbia University Press, 1996.
- Kaya, Ayhan ve Ferhat Kentel. *Euro-Turks: A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?*, Brüksel, Centre for European Policy Studies, 2005.
- Miller, Russell. "Merely a Landmark or a Change of Course: The Federal Constitutional Court Hears Arguments in the NATO Strategic Concept Case", *German Law Journal*, 1 Temmuz 2001, <http://www.german-lawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=37> (Erişim Tarihi 9 Aralık 2010), s.1.
- Musolf, Andreas. *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*, Hampshire ve New York, Palgrave Macmillan, 2004.
- Neumann, Iver. *Uses of the Other: The East in European Identity Formation*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999.
- Reisigl, Martin ve Ruth Wodak. *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*, Londra ve New York, Routledge, 2002.
- Rosamond, Ben. "Discourses of Globalisation and the Social Construction of European Identities", *Journal of European Public Policy*, Cilt 6, No 4, 1999, s.652-668.
- Rumelili, Bahar. "Constructing Identity and Relating it to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation", *Review of International Studies*, Cilt 30, No 1, 2004, s.27-47.
- Tekin, Beyza Çağatay. "The Construction of Turkey's Possible Membership in French Political Discourse", *Discourse and Society*, Cilt 19, No 6, 2008, s.727-763.
- Weldes, Jutta et. al. (der.). *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
- Wodak, Ruth et. al. *The Discursive Construction of National Identity*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 1999.
- Wodak, Ruth. "The Discourse-Historical Approach", Ruth Wodak and Michael Meyer (der.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, Londra, Sage, 2002, s.63-95.
- Yılmaz, Hakan. "Turkish Identity on the Road to the EU: Basic Elements of French and German Oppositional Discourses", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Cilt 9, No 3, 2007, s.293-305.

Summary

In line with the poststructuralist approach that theorises identity as relationally constructed through discourse, the purpose of this article is to shed light on the different visions of Europe that are constructed in debates on Turkey's accession to the EU among German politicians. The article first provides the conceptual background with a particular focus on the relationship between identity, foreign policy and EU enlargement policy. It theorises enlargement policy as a foreign policy tool through which the EU articulates its meaning by deciding on whom to include and/or to exclude on the basis of 'Europeanness' as a membership criteria. Member states have a central role in contributing to discourses on enlargement and thus to the debate on Europe, since they are responsible for delivering the ultimate decisions in each key stage of the accession process of an applicant country and thus operate in a wide discursive terrain where they (re)construct their national debates on enlargement. In analysing the German debates on Turkey, the focus is on the discourses of political party elites (members of parliament) from three main political factions, namely CDU/CSU, SPD and the Greens. The discourses of political actors are analysed via the methodological toolkit of Critical Discourse Analysis that provides both theories and methods for the empirical study of the relations between discourse and social and cultural developments in different social domains.

The analysis demonstrates that 'Europeanness' as equated with membership constitutes a key tenet of the German discourse on enlargement to Turkey. For the German right under analysis, Europe is generally a culturally and historically bounded entity exclusive of Turkey. This essential identity is aligned with a given geographic territory and people, thus replicating the model of the classic nation-state with its (constructed) need for a coherent internal and external identity onto the European/EU level. This, in turn, constructs a Europe which resembles the enlightenment narratives of a modern, progressive and superior nature as opposed to the pre-modern, backwards and inferior cultural, historical and geographic Others around it.

The discourse of the German left, with its strong rhetoric on diversity and multiculturalism, along with explicit refutation of essentialist arguments, suggest at first sight a substantially different discourse than that of the prevalent right wing constructs of Europe. The analysis suggests, however, that the order of discourse is in fact very similar, to the extent that it can not detach itself from paradigms of modernisation and the central role it accords to the nation-state in the imagining of communities. It is observed to be the case that inside/outside boundaries based on essentialist attributes is not so clear-cut in the left wing constructs of Europe. Nevertheless, Europe is still (albeit more flexibly) constructed as a geographic and historical construct, where there is a congruence between people, a territory and a coherent political system, leading to the reproduction of the democratic myth of the nation-state at the European level. While Europe is frequently construed as a space of cultural diversity, limits of this 'diversity' are often encountered particularly with respect to public expressions of religion in society.

Overall, the article constitutes an example as to how poststructuralism and discourse analysis can be applied to Turkey-EU relations. Focusing on the discursive construction of Europe through Turkey, rather than limiting the analysis to the questionable motivations of the political actors, provides an opportunity to engage in a normative critique of not only the discourse of the right, but also of the left segments in German political discourse.